

dr hab. Andrzej S. Feret

Kraków, 5.04.2018 r.

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Łukasza Kopacza

pt. *Zur Kommunikation im Alltag. Erwerb und Gebrauch der umgangssprachlichen Lexik durch polnische Germanistikstudenten*

Rozprawa doktorska mgra Łukasza Kopacza podejmuje temat z zakresu nabywania i stosowania leksyki potocznej przez polskich studentów germanistyki i tym samym wpisuje się w szersze badania nad codzienną komunikacją potoczną. Cieszyć się więc należy, że pod kierunkiem pani dr hab. Krystyny Miłułki prof. UR powstała rozprawa doktorska poświęcona analizie stopnia znajomości niemieckiej leksyki potocznej wśród polskich studentów germanistyki.

Mgr Kopacz zajął się opisem rozwijania tejże kompetencji w trakcie studiów. Podobne badania dotychczas nie były przeprowadzane wśród studentów germanistyki, Autor samodzielnie opracował korpus, będący następnie postawą stworzenia testu zastosowanego w badaniu. Leksykę zaczerpnięto ze współczesnych niemieckich telewizyjnych produkcji audiowizualnych, łącznej analizie poddając 40 odcinków obu programów. Opracowany korpus omówiony został m.in. według takich kryteriów jak: frekwencyjne, znaczeniowe, konotacyjne, idiomatyczność oraz pochodzenie słownictwa. Uwagę poświęcono także kolokacjom.

Obszerną, liczącą 449 stron rozprawę rozpoczyna rozdział naświetlający złożoność procesu komunikacji i wręcz utożsamiający komunikację z kulturą. W przyjętej perspektywie, komunikację zdefiniowano jako wzajemną wymianę różniących się od siebie perspektyw kulturowych. Komunikacja interkulturowa to w tym świetle „interakcja interpersonalna, w której uczestniczą członkowie różnych grup” (Miłułka 2010). Wprowadzanie nowych członków określonych kręgów kulturowych w struktury językowe przez osoby już komunikujące się w danym języku skutkuje przyswajaniem języka, z reguły potocznego, który wg Autora jest uważany za prymarny środek komunikacji.

Mniej uwagi poświęcił Doktorant przedstawieniu przebiegu procesu komunikacyjnego (rozdział drugi). Wymienił model komunikacji językowej zaprezentowany przez R. Jakobsona (1960), kwadrat komunikacyjny opracowany przez F. Schulza von Thun (1996) i wreszcie aksjomaty komunikacji zdefiniowane przez P. Watzlawicka (2011).

Pojęcie kompetencji językowej, z uwzględnieniem prezentacji kompetencji komunikacyjnej, jak również próby charakterystyki kompetencji interkulturowej postrzeganej za G. Auernheimerem (1998) jako triady składającej się ze zrozumienia, rozumienia i porozumienia, i wypunktowania czynników zakłócających realizację samego aktu komunikacyjnego, skupionego wokół uwarunkowanych kulturowo oczekiwań jego uczestników kosztem odbiegania od norm komunikacyjnych i tym samym przekazywania znaczenia, zostało przedstawione w sposób przejrzysty i potwierdza wiedzę Autora z tego zakresu.

Z punktu widzenia charakterystyki skuteczności komunikacji, współkształtowanej przez umiejętność słuchania rozmówcy ze zrozumieniem, szczególnie ważne w badaniach glottodydaktycznych wydaje się być w miarę możliwości precyzyjne ustalenie realizacji tzw. maksym komunikacyjnych Grice'a z uwzględnieniem

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Germańskiej

al. Mickiewicza 9a

31-120 Kraków

tel. 12 663 43 07

12 663 43 05

filologia.germanska@filg.uj.edu.pl

www.ifg.filg.uj.edu.pl

kompetencji strategicznej; są badania przyjmujące, że o rozwoju kompetencji komunikacyjnej, także w wariacie potocznym języka obcego, nie decyduje jedynie kontekst socjolingwistyczny z uwzględnieniem akceptowalności aktów komunikacji językowej, jak raczej ważna wydaje się odpowiedź na pytanie o implikacje, presupozycje i wartościowania w dyskursie uniwersyteckim.

W tym kontekście rozprawa mgr Łukasza Kopacza może być uznana za próbę odniesienia do teorii zorientowanej kulturowo glottodydaktyki.

Językoznawczą stroną rozprawy kontynuuje rozdział trzeci, podejmujący tematykę relacji znaczenie: tekst. Zaznaczyć należy, że rozważania zawarte w tym (i kolejnym) rozdziale zostały uprzednio opublikowane w artykule pt.: „O przekazywaniu znaczenia i nauczaniu słownictwa na lekcji języka obcego” Kopacz (2016). Podrozdział 3.9, bezpośrednio związany z samą analizą to część poświęcona omówieniu procesu rozumienia tekstów mówionych i pisanych, uwypuklająca jego aktywny i konstruktywny aspekt.

Doktorant wykazał się tu znajomością stanu badań, wypunktował zależności badawcze, także rozbieżności interpretacyjne płynące ze specyfiki tej sfery języka. Znajomość literatury przedmiotu, jej ocena i klasyfikacja stwarzają wrażenie ugruntowanej wiedzy kierunkowej i przemyślanego warsztatu badawczego Autora. Zdziwienie może budzić natomiast mniejsza, niż można by oczekiwać, obecność refleksji nad niezaprzeczalnie bogatym dorobkiem rodzimego Uniwersytetu z zakresie badań nad tekstem.

Rozdział czwarty rozprawy, poprzedzający bezpośrednio analizę leksyki potocznej w wybranych programach niemieckojęzycznych Autor, poświęca przekazywaniu znaczenia i pracy ze słownictwem na lekcji języka obcego, ze względu na fakt, że właśnie pracy ze słownictwem należy przyznać szczególne miejsce na lekcji języków obcych. Decyzja ta wydaje się być słuszna, mimo że w literaturze przedmiotu istnieje wiele niekoniecznie przylegających do siebie, nurtów skupiających się na badaniu poziomu opanowania słownictwa, koniecznego zasobu przyswojonych jednostek leksykalnych, ale również jakości opanowanego słownictwa (nie tylko znaczeń słów, lecz także innej wiedzy, niezbędnej w prawidłowym użyciu słownictwa).

Możliwość prześledzenia poglądów w zakresie doboru słownictwa, uznawanego za reprezentatywne dla danego poziomu językowego, uwzględnienie tradycji kolejności jego wprowadzania, szczególnie technik semantyzacyjnych wydawaje się być pomocne w ewentualnym precyzyjnym zakwalifikowaniu wybranego tekstu.

Ponadto uwzględnienie wprowadzenia nowego słownictwa na poziomie zaawansowanym (co w opinii Autora odbywa się często w sposób przypadkowy), wzmocnione próbą wyboru właściwego tekstu i kontekstu stwarza dodatkowe możliwości interpretacyjne: Autor uznał, że głównym zadaniem edukacji językowej, zgodnie między innymi z G. Heyd (1991) jest umożliwienie uczącym się tworzenia własnych tekstów, a materiały dydaktyczne nie powinny być przyjmowane w sposób bezkrytyczny. Mgr Kopacz przedstawił warunki, które muszą spełniać materiały dydaktyczne, zaliczając do nich z jednej strony autentyzm, z drugiej zaś ukierunkowanie glottodydaktyczne.

Należy tutaj również zaznaczyć, że rozważania zawarte w tym rozdziale zostały uprzednio opublikowane we wspomnianej powyżej publikacji Autora.

W rozdziale piątym zawarta jest analiza leksyki potocznej w wybranych

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Germańskiej

al. Mickiewicza 9a

31-120 Kraków

tel. 12 663 43 07

12 663 43 05

filologia.germanska@filg.uj.edu.pl

www.ifg.filg.uj.edu.pl

niemieckojęzycznych programach telewizyjnych. Jako punkt odniesienia Doktorant przyjął następujące kryteria: kryterium znaczeniowe, frekwencyjne, konotacyjne, idiomatyczność oraz pochodzenie słownictwa. Uwagę poświęcił ponadto kolokacjom wyekscerpowanych jednostek leksykalnych. Celem przyświecającym analizie jest sporządzenie korpusu leksyki potocznej, na podstawie którego można by określać poziom znajomości niemieckiej leksyki potocznej wśród studentów.

Uzupełnieniem rozdział piątego jest zamieszczona w załączniku (Anhang 1) lista przykładów użycia słownictwa. Uderzająca jest ilość tychże przykładów, co świadczy z jednej strony o rzetelności badacza, ale z drugiej ich zamieszczenie zamazuje całościowy obraz. Należy podkreślić, że sama analiza przeprowadzona została poprawnie, co potwierdza opanowanie przez Pana Łukasza Kopacza warsztatu badawczego z zakresu synchronicznych badań leksykalnych.

Rozdział szósty, dopełniający analizy znajomości niemieckiej leksyki potocznej wśród studentów Filologii Germańskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego, poświęcony został omówieniu wyników badania podłużnego, przeprowadzonego w roku akademickim 2015/2016, z podaniem bezpośrednio związanych z nim pytań i hipotez badawczych. Autor wykazuje się odwagą, przyznając, że w pełni sprawdziła się tylko jedna z postawionych na wstępie hipotez oraz która hipoteza nie sprawdziła się całkowicie. Wnikliwie omawia zakres, w jakim można przyjąć sprawdzenie się założenia, że zarówno wyniki studentów studiów licencjackich, jak i tych ze studiów drugiego stopnia będą lepsze w drugim i w trzecim pomiarze, ponieważ opanowanie leksyki potocznej powinno stopniowo wzrastać. Prezentuje także szereg interesujących spostrzeżeń dotyczących sytuacji zastanej oraz formułuje poprawnie jednostkowe wnioski końcowe, mniej sprawnie radzi sobie jednak z uogólnieniami.

W tym kontekście należy podkreślić, że wnioski Pana mgr Łukasza Kopacza, korespondują w części z wynikami badań A. Seretny (2011), dotyczącymi kompetencji leksykalnej uczących się języka polskiego jako obcego, również w odniesieniu badań ilościowych.

Otrzymaliśmy obszerną analizę, przeprowadzoną od strony metodologicznej bez zastrzeżeń. Pewien niedosyt budzi brak skonfrontowania własnych spostrzeżeń i wniosków z innymi badaniami z tegoż zakresu. Kolejny wynika z faktu, że tezy, postulaty i poglądy zreferowane w rozdziałach 1-4 nie zawsze znajdują odzwierciedlenie w rozdziałach analitycznych. Ponadto nasuwają się pytania, na które lektura rozprawy nie daje wystarczającej odpowiedzi:

1. Czy zastosowane w rozprawie procedury pozwalają określić rzeczywisty poziom opanowania leksyki potocznej?
2. Jaka jest siła weryfikacyjna zastosowanych procedur?
3. Czy ustalone ograniczenia hipotez w rozdziale 6 mają charakter ogólnodydaktyczny, czy raczej wynikają z konkretnej sytuacji, a więc motywowane są na zupełnie innej płaszczyźnie?

Ani w krótkim zakończeniu w języku pracy, ani w obszernym, blisko 30-stronicowym streszczeniu w języku polskim nie znajdujemy odpowiedzi na powyższe pytania.

W rozdziałach zatytułowanych Anhang 1 – 5 został przedstawiony materiał uzupełniający, w zamierzeniu Autora, przedłożoną rozprawę: poznajemy więc listę przykładów użycia słownictwa, omówiono tematyczny podział słownictwa

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Germańskiej

al. Mickiewicza 9a

31-120 Kraków

tel. 12 663 43 07

12 663 43 05

filologia.germanska@filg.uj.edu.pl

www.ifg.filg.uj.edu.pl

zawartego w wybranych podręcznikach, słusznie została podniesiona kwestia frekwencji użycia słownictwa analizowanego w rozdziale piątym, udokumentowano test stosowany podczas badania opisanego w rozdziale szóstym oraz zestawienie wyników tegoż badania w formie tabelarycznej. Zastanawia zamieszczenie załącznika oznaczonego jako Anhang 2, do którego nie znajdujemy odsyłacza w tekście głównym rozprawy.

Rozprawę zakończono wykazem bibliografii (429 pozycji). Mimo trochę niefortunnych zjawisk (występowanie pozycji, które nie pojawiają się w tekście rozprawy ani w przypisach dolnych, czy brak korespondencji zapisu poszczególnych nazwisk autorów pozycji zamieszczonych w bibliografii z cytowanymi w pracy, np. Elmentaler / Elementaler) jest on ważnym ogniwem rozprawy i pozwala na wiele spostrzeżeń i wniosków w odniesieniu do wykorzystanej literatury przedmiotu. W razie przygotowywania rozprawy do druku recenzent sugeruje ponowne pochylenie się na wykazem.

Niestety, kilka moich zastrzeżeń dotyczy również strony edytorskiej pracy: na kilku stronach (np. 92 czy 108) przytoczono cytaty w języku niemieckim, podczas gdy z wykazu bibliografii wynika, że korzystano z pozycji napisanych w języku angielskim. Zauważam niekiedy brak konsekwencji w stosowaniu jednolitej konwencji odsyłaczy w tekście oraz usterki stylistyczne (np. na str 228: „das [...] erstellte Korpus der umgangssprachlichen Lexik wirft ein neues Licht auf den Forschungsstand“).

Kończąc stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana Łukasza Kopacza jest niewątpliwie przyczynkiem do badań nad akwizycją leksyki w języku obcym, a zgromadzony korpus może posłużyć jako materiał porównawczy w szerszych badaniach glottodydaktycznych. Zaletą przedstawionej monografii jest to, że podejmuje problem nowy i istotny. Uwagi krytyczne zawarte w niniejszej recenzji nie ujmują w sposób znaczący jej wartości merytorycznej. Szukając powodów tychże uwag, nasuwa się przypuszczenie, że są one wynikiem bardzo obszernego zakresu pracy, w którym Autor częściowo się zagubił. Koncentracja na zdeklarowanych w tytule pracy nabywaniu i stosowaniu leksyki potocznej przez polskich studentów germanistyki pozwoliłaby na przygotowanie pracy o walorach stricte dokumentacyjnych i systematyzujących wiedzę z wybranego zakresu, zwłaszcza, że wnioski jednostkowe mgra Kopacza są poprawne i konsekwentne. Pozytywnie należy ocenić odwagę podjęcia niełatwego i złożonego zagadnienia. Z rozprawy emanuje potencjał i motywacja, które powinny dostać szansę dalszego rozwoju.

Niniejszym wnoszę o dopuszczenie rozprawy doktorskiej Pana mgr. Łukasza Kopacza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Andrzej S. Feret

Zakład Dydaktyki i Historii Języka Niemieckiego IFG UJ

Wydział Filologiczny

Instytut

Filologii Germańskiej

al. Mickiewicza 9a

31-120 Kraków

tel. 12 663 43 07

12 663 43 05

filologia.germanska@ifg.uj.edu.pl

www.ifg.ifg.uj.edu.pl